

Praha Varšavě

V Praze dne 16. listopadu 1977

Draží přátelé,

mimořádně nás povzbuzuje solidarita, kterou jste v tomto roce už několikrát projevili našemu úsilí o dodržování zákonů, mezi něž v československém právním řádu náleží i mezinárodní pakty o lidských a občanských právech. Vaše vystoupení na obranu politických vězňů a proti politickým procesům v Československu měla nejen kladný ohlas v naší veřejnosti, ale jako významná součást mezinárodní solidarity přispěla i ke zmírnění mocenských postihů a rozsudků. Vaše podpora je o to cennější, že nehovoříte z bezpečí.

Sledujeme Vaše spravedlivé zápasy za dodržování zákonů a za lidská práva v Polsku a s radostí znamenáváme každý dílčí úspěch Vaší činnosti. I tím posilujete naše přesvědčení, že společný boj, který vedeme, je perspektivní, že v rámci společenského systému našich zemí přispíváme k rostoucí úctě k zákonům a k právům každého člověka na svobodný rozvoj vlastní osobnosti.

Nikdy jsme nespojovali Vámi připomenutou účast polských jednotek na potlačení našeho pokusu o společenskou reformu v roce 1968 s polským národem. Dovedeme si představit i situaci opačnou, k níž nebylo např. v roce 1956 daleko. Naše osudy jsou společné a blízké a ani naše solidarita není jen důsledkem dnešní aktuální situace. Naše vzájemná podpora je samozřejmá a přirozená. Jakmile jsme dospěli k jistotě o pravdivosti a správnosti našeho úsilí, nemůžeme ani jinak než trvat na vytčené cestě. Dnes už po ní nejedeme každý sám, dnes už v rámci mezinárodního společenství podobných politických systémů ve východní Evropě nespolečně jen vlády našich zemí, ale stále více také my jako občané. I v tom je naděje nejen nás jako jednotlivců, ale i jako národů našich zemí; uplatnění práva každého člověka na lidsky důstojný život je nezbytnou podmínkou překonávání dlouhotrvající společenské krize a nutným předpokladem příštího smysluplného vývoje našich společností.

Dr. Jiří Hájek
mluvčí Charty 77

Vaši
Marta Kubišová
mluvčí Charty 77

Dr. Ladislav Hejdlánek
mluvčí Charty 77

Jiří Hájek: CHARTU 77 nelze vyhladit

Svédský deník «Svenska Dagbladet» publikoval v listopadu 1977 rozhovor s mluvčím Charty 77 prof. Jiřím Hájkem, který vídeňský korespondent tohoto listu Richard Swartz získal při setkání s Jiřím Hájkem na konci října v Praze. Vzhledem k závažnosti Hájkových stanovisek přinášíme celý rozhovor v překladu ze švédštiny.

S: 18. října byli zde odsouzeni 4 lidé k dlouhým trestům vězení. Jen jeden z nich nepodepsal Chartu. Jak posuzujete tento proces? Má se chápat – jak mnozí míní – jako proces namířený proti Chartě?

H: Odpověď není lehká. Jak víte, byl jsem předvolán k policejnímu výslechu přesně v den, kdy proces začínal. Nemám proto žádné přímé vědomosti o tom, co se v soudní síni dělo. Co vím, slyšel jsem od přátel nebo četl v novinách. Je pravda, že rozsudek byl vynesen na základě určitých paragrafů platného trestního zákona. Ale není to pravda celá. Při rozsudku nebylo vzato v úvahu, že v našem zákonodárství existuje zcela nový moment – ratifikace mezinárodních konvencí o lidských a občanských svobodách a právech. Cím se vlastně odsouzení provinili? Poslali do zahraničí určité texty – čistě literární, bez politického obsahu, žádné pamflety. Ty byly pak skutečně publikovány v emigračním tisku. Ale to nestačí na obžalobu a odsouzení. Mluvilo se také o

«subjektivním zájmu škodit našemu socialistickému pořádku» a o «nepřátelských výrocích». Ota Ornest se přiznal, ale tři ostatní? Znáám je velice dobře osobně. Ujišťuji vás, že žádný z nich není antisocialista. Žádný z nich není nepřítelem společenského zřízení v Československu.

S: Tedy monsterproces s Chartou jako terčem?

H: To se samozřejmě nedá dokázat. Úřady celý čas tvrdí, že Charta nebude předmětem soudního řízení. Totéž mi řekli na policii, když tito čtyři lidé byli v lednu zatčeni. Charta prý nebyla u soudu jmenována. Přesto poskytují tajnosti s procesem důvod k podezření. Dříve probíhaly takové procesy veřejně, a já osobně jsem velice kritický k tajným soudům. Tentokrát byly dveře zavřeny jak pro pozorovatele a novináře, tak pro příbuzné – s výjimkou čtyř nejbližších. To je podezřelé a to staví otázku, zda za zavřenými dveřmi spravedlnost dostala průchod. To jsem také otevřeně řekl policii při posledním výslechu. Nevím tedy, zda to byl korektní soudní proces, jsou tu mnohé otázky. Budu sám dál vyšetřovat, abych si mohl vytvořit vlastní mínění.

S: I tento proces ukázal, jaké rozčilení Charty u držitelů moci způsobila. Jak byste dnes charakterizoval Chartu? Je to hnů? Je to organizace? Je to svého druhu politická alternativa?

H: Charta 77 není v žádném případě organizací. Kdyby byla, obával bych se mnohem brutálnější

represe, než k jaké došlo. Také počet signatářů by byl nepochybně menší. Politická alternativa? Rozhodně nikoliv. Nenazval bych ji ani hnutím – snad společenstvím zájmu. Společenstvím, které vyšlo ze snahy zkoumat, zda se zákony a nařízení, k nimž se stát černé na bílém zavazuje, uplatňují v praxi. Tak to je: rámec Charty vychází ze zákonů existujících v této společnosti, a z ničeho jiného. Na konci roku 1975 ratifikovalo Československo mezinárodní konvence o lidských a občanských právech. Staly se zákonem v březnu 1976. V říjnu téhož roku byly publikovány ve Sbírce zákonů. Lidé v této zemi se přirozeně začali ptát, jak to je v praxi se svobodami a právy, které zákon zaručuje. A z těchto otázek vznikla Charta.

S: Charta byla publikována před rokem. Je snad čas, aby se mohlo provést opatrné zhodnocení. Jeden z mých dojmů je – a myslím, že to platí o mnohých na Západě – že Charta je převážně omezena na Prahu a na dější intelektuální kruhy. Že má malou podporu mezi dělníky, a skoro žádnou na Slovensku.

H: Nesdílím vaše mínění. Mnoho signatářů je např. z Brna. Ano, velký počet z nás jsou intelektuálové, protože především intelektuálové na svém těle poznávají rozpory «normalizace» a platných zákonů. Nemohou publikovat ani jinak veřejně vystupovat, jsou umlčováni a proměňováni v «neexistující». Jsou to proto především kulturní pracovníci, vyloučení «reformní» komunisté a křesťané, kdo představuje hlavní skupiny kolem Charty. Pokud jde o dělníky, domnívám se, že celá třetina z oněch 800, kteří dosud Chartu podepsali, jsou dělníci. A to nejen takoví, kterým bylo dělnické povolání vnuceno «normalizací», ale i takoví, kteří byli vždy dělníky. Intelektuálové nejen podepsali Chartu – oni byli také ve větší míře donucováni, aby se od Charty distancovali. Na dělníky se režim neodvážil. A dělníci sami mají odpor k «protikampaním», k vodění za nos. Říkájí: «Není důvodů, abych ze sebe nechal dělat vola!» V mnoha závodech dělníci odmítli odsoudit Chartu. Intelektuálové byli vystaveni většímu tlaku, a měli také více co ztratit. Dělníky se režim zatím neodvážuje příliš provokovat. Rozumím proto i těm intelektuálům, kteří podepsali a «odsoudili» nás. Mnozí soukromě přicházejí, a prosí o promínutí. Co mohou dělat? V každém případě ovšem myslím, že se dopouštíte chyby, když nevidíte, že signatáři Charty představují docela reprezentativní průřez naší dnešní společnosti.

S: Snad tedy reprezentativní sociální průřez, ale geograficky a národnostně? Jak to je vlastně se Slovenskem?

H: Na Slovensku byla a je «normalizační» represe podstatně mírnější než v českých zemích. Slováci jsou ten menší národ ve společenství. Lidé jsou si tu bližší a solidarita tu je silnější. Mimoto jsou zřejmě političti vedoucí v Bratislavě chytřejší než jejich kolegové v Praze. Nechtějí svou tvůrčí inteligenci hubit. Represe po porážce «Pražského jara» byla na Slovensku téměř výhradně zaměřena jen proti aktivním «reformním» komunistům, nikoliv také proti velkým skupinám mimo stranu. A komunisté nikdy nebyli tak početní jako v Čechách. Mimoto byla jak známo jako jediná velká reforma «Pražského jara» zachována federalizace ČSSR. To byl pro Slovensko velký národní pokrok, který zůstal i za «normalizace». Slováci

nemají národní důvod ke všeobecnému zklamání nadějí, tak jako jej mají Češi. Tyto faktory patrně způsobují, že se na Slovensku méně lidí cítí nuceno podepsat Chartu 77.

S: Zdůrazňujete legalitu Charty a to, že usilujete jen o dodržení zákonů. Neleží však přece jen někde v pozadí politické dědictví Pražského jara 1968?

H: Zajisté, pražské jaro je v pozadí. Ale dnešní situace se v mnoha ohledech liší od roku 1968. Tenkrát bylo cílem nic menšího než změna politického systému v Československu. Nyní musí být náš cíl mnohem skromnější. Dnešní mezinárodní situace je charakterizována odstraňováním napětí v Evropě. I sovětsí představitelé podepsali, že respektování lidských práv a svobod je podstatnou součástí tohoto procesu. Miliony občanů SSSR a ostatních zemí sovětského bloku to mohli v závěrečném dokumentu z Helsink číst. Pro nás to znamená, že také naše vláda musí uskutečňovat své mezinárodní závazky ani ona nemůže mít zájem, aby škodila politice odstraňování napětí. To činí náš úkol přinejmenším morálně lehčím: problémem odstraňování napětí je nedělitelný, stojíme na půdě dokumentu z Helsink, víme, že také vnitřní problémy Československa jsou jen částí velké mezinárodní souvislosti. Zejména to poslední je důležité. Vždyť dokonce – nepodrobil vlastně sám Brežněv sovětskou invazi do Československa 1968 nepřímé kritice tím, že podepsal helsinskou deklaraci, a že tolikrát od té doby varoval před vměšováním do záležitostí cizích států? To je však vlastně už historie. Dnes se spokojujeme s tím, že požadujeme, aby se mezinárodní dohody respektovaly, má-li se politika odstraňování napětí udržet.

S: Když mluvíme o odstraňování napětí – jak posuzujete dosavadní vývoj pokud jde o lidská práva a svobody? Zejména ve světle konference, Která právě probíhá v Bělehradě?

H: Závěrečný dokument z Helsink obsahuje 10 základních principů a tři tzv. «koše». Je samozřejmě, že vše to musí se nějakým přijatelným způsobem plnit, má-li politika odstraňování napětí pokračovat. Usilovat o to nejde ovšem cestou konfrontace, cestou studené války. To by vedlo jen k novému maccartismu a stalinismu, a s lidskými a občanskými právy a svobodami bylo by ještě hůř. Současně je ovšem třeba – také v Bělehradě – jmenovat věci pravým jménem, a neshazovat problémy lidských práv a svobod se stolu odkazováním na «nevměšování». Není to snadné, je to delikátní záležitost. Otázka je, jakým způsobem věc nastolovat. Domnívám se, že vždy musí být možné kritizovat partnery poukazem na to, co je třeba činit, aby společný závazek byl plněn. Jak jsem už řekl, záležitost lidských práv nelze stavět odděleně od ostatních problémů. Jde o totální a všeobjímající problémy soužití. Navzdory ostrým polemikám, k nimž v Bělehradě dochází, a které sdělovací prostředky dokonce zveličují, věřím, že se jde po správné cestě.

S: Eurokomunismus patrně znamenal nikoliv nevýznamnou podporu boji za občanská práva a svobody v této zemi. Současně se ukazuje, že nelze vyloučit roztržku mezi Moskvou a eurokomunistickými stranami. Jaké by to mělo konsekvence pro Chartu 77?

H: Litovali bychom, kdyby k roztržce došlo. Uči-

nila by naši situaci mnohem obtížnější. Domnívám se však, že jak v Moskvě tak ve vedeních západoevropských komunistických stran jsou lidé, kteří si roztržku nepřejí. Problémy, které se tu kupí, se přece už kolem roku 1920 zabýval Lenin. Zdůrazňoval, že bolševická revoluce nemůže být vodítkem pro ty, kteří budou v jiných podmínkách následovat, a že Rusko se může a musí mnoho naučit v budoucím socialistickém Německu nebo Francii, ve všech rozvinutějších zemích Západu. Skládám naději v ty síly v Moskvě, které i dnes sdílí Leninovo mínění.

S: Takové síly – soudě podle posledního vývoje – zdají se ovšem být jen nevelké.

H: Máte pravdu, ale vše může být jiné už zítra. Kdo by např. před 10 léty věřil, že bude možná taková kniha jako «Eurokomunismus a stát» Santiago Carrillo? Skutečně impozantní marxistická nedogmatická práce, která zasluhuje zcela jiný druh pozornosti než jakou ji zahrnulo «Novoje Vremja». Je také třeba myslet na to, že roztržkou s eurokomunismem ztratila by Moskva své poslední pozice v mezinárodním komunistickém hnutí, tedy něco, co by podle mého mínění neprošlo i bez mocensko-politických důsledků uvnitř SSSR.

S: Znamená eurokomunismus pro Chartu něco bezprostředního a konkrétního?

H: Samozřejmě. Není žádné tajemství, že eurokomunismus je např. můj nejsilnější trumf při jednáních s představiteli moci. Říkám: «Myslíte skutečně, že Charta je antisocialistická? A co pak tedy ony články a prohlášení v italském, španělském i francouzském stranickém tisku? Jsou tyto komunistické strany také antisocialistické, když nás podporují?» Na takové otázky nemají úřady odpověď. Je totiž fakt, že i my stojíme na socialistické pozici. I ti z nás, kdož nejsou socialisté, usilují jen o to, aby zmizely takové jevy, které v socialistické společnosti už dávno patří na smetiště dějin.

S: Mluvíte o vašich rozhovorech s úřady. Jako mluvčí Charty 77 jste mnohokrát zdůraznil, že usilujete o dialog s orgány moci. Avšak zatím se komunikace podobá spíše dvěma monologům. Vidíte něco, co se podobá dialogu?

H: Ano, i když přiznávám, že se jedná o podivný – abych neřekl bizarní – dialog. Nelze však nevidět, že máme jisté úspěchy. Na počátku tu byl pokus vyhladit nás. Pak následovaly pokusy zlomit nás diskriminací a pronásledováním. Všechno zatím ztroskotalo. Namísto zániku nám protipropaganda a protikampaně poskytly takovou publicitu, v jakou jsme se nikdy neodvažovali doufat. A v lidech byl probuzen zájem. Ptali se: «Co je vlastně Charta? Co obsahuje?» A to bylo první naše vítězství. Nezůstalo však jen při něm. Představitelé moci tvrdili, že se lidská a občanská práva porušují všude jinde, jen ne u nás, v Československu. Mluvílo se o tom, že na 3.000 lidí bylo postiženo zákazem výkonu povolání v západním Německu – a tvrzení působilo jako bumerang, protože každý ví, že tady u nás jsou postiženi zákazem výkonu povolání desetitisíce. Moc byla donucena k «upřesnění» své propagandy. Když parlament v dubnu 1977 ve své rezoluci přiznal, že také u nás existují «jisté problémy» při uplatňování lidských práv a svobod, nebylo těžké vystopovat vliv Charty. A to bylo také vítězství. Zdá se, že v tomto

školním roce bylo do gymnázií přece jen přijato více dětí «politicky kompromitovaných» rodičů. I to je malé vítězství. Všechno jde pomalu, šnečím tempem, ale přece jen ve správném směru. My postupujeme dál opírajíce se o zákony, jako v bibli: «Nepřišel jsem, abych zákony rušil, ale abych je naplňoval». Myslím proto, že jsme již dosáhli situace, v níž bude nemožné Chartu vyhladit. Vznikla v této společnosti, aby tu trvale zůstala».

Televizní vysílání z vězení

JULIAN SLATINA

SEDESÁTÉ výročí Velké říjnové socialistické revoluce vzbudilo mocnou vlnu tvořivého pracovního nadšení nejen ve všem sovětském lidu, ale i u pracujících Československa. Hnutí pracovních závazků se ještě zintenzivnilo, když byla v předvečer oslav schválena a vyhlášena nová sovětská ústava vyspělého socialismu, zakotvující rozsáhlá občanská práva a svobody v míře dosud nejširší a sloužící za vzor i naší rozvinuté výstavbě reálného socialismu, jak prezident Husák a jiní vedoucí činitelé správně zdůraznili.

Do závazkového hnutí se zapojili i pracovníci československé státní bezpečnosti. Podnikeni velkým bratrským vzorem natočili – snad právě ve chvíli, kdy po Rudém náměstí rachotily pásy obrněné vozby vyznačující cestu k ještě šťastnějším mírovým zítřkům – projev občana, který se stal živou ilustrací svobody, s níž užívají nyní naši lidé v duchu helsinských dohod práva mluvit do veřejných záležitostí. Tím, že pracovníci orgánů, které bdí nad socialistickou zákonností, takto splnili svůj říjnový závazek, umožnili Čs. televizi, aby tento svobodný projev vysílala čtyři dny po velkém svátku, tedy ještě v rámci oslav. Jeho zvukový záznam vzápětí vysílal i Československý rozhlas.

Tím se kruh rozhlasové činnosti tohoto občana uzavřel. Za války proti hitlerovským okupantům Československa byl hlas Oty Ornesta jedním z těch, kterým naslouchali naši lidé tajně, za osobního nebezpečí, přes nacistický zákaz tyto «zrádce» poslouchat.

Minulo nějakých pětadvacet let. Ornest promluvil znova. Nebyl to však již Ornest volající do okupované země poselství naděje ze svobodného území. Mluvil to vězeň – člověk opatřený trestaneckým číslem a jen po dobu televizního vystoupení přestrojený z vězeňského stejnokroje do civilu. Člověk, který strávil téměř celý jubilejní rok 60. výročí osvobozující revoluce ve vyšetřovací vazbě a byl těsně před vyvrcholením oslav odsouzen na tři a půl roku vězení nepodmíněně. Ze všech čtyř obviněných dostal 64 letý Ota Ornest nejdelší trest.

Za co byl tak brutálně potrestán? Říká o tom: «Obstarával jsem konspirativní spojení pro záslilky literárních prací našich autorů redaktorům emigrantských časopisů Svědectví a Listy, Pavlu